

Bartłomiej H. Toszek

Arktyka jako przedmiot sporów terytorialnych. Obszary podbiegunowe w polityce Danii, Norwegii, Kanady, Stanów Zjednoczonych i Rosji na początku XXI w.

Civitas Hominibus : rocznik filozoficzno-społeczny 6, 111-125

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bartłomiej H. Toszek

Arktyka jako przedmiot sporów terytorialnych. Obszary podbiegunowe w polityce Danii, Norwegii, Kanady, Stanów Zjednoczonych i Rosji na początku XXI w.

Podziały terytorialne obszarów znajdujących się pod powierzchnią Morza Arktycznego (określanego również mianem Oceanu Arktycznego) zostały ustalone w drugiej połowie XIX w. oraz w latach 20. i 30. następnego stulecia. Na podstawie konwencji z dnia 30 marca 1867 r. określono kształt amerykańsko-rosyjskiej granicy arktycznej, która biegnie w linii prostej od wysuniętego najdalej na zachód punktu Półwyspu Seward na Alasce do bieguna północnego. Granice sektora należącego do Kanady zostały wyznaczone jednostronną deklaracją rządu kanadyjskiego z dnia 10 kwietnia 1925 r., którą milcząco zaakceptowały władze amerykańskie i duńskie. Obszar obejmujący Svalbard i Wyspę Niedźwiedzią otrzymała Norwegia na podstawie międzynarodowego „traktatu dotyczącego Spitsbergu” z dnia 9 lutego 1920 r., którego sygnatariuszami byli m.in. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania (reprezentująca dominium kanadyjskie), Dania i Związek Radziecki¹. Granice sektora radzieckiego zostały ostatecznie ustalone jednostronną deklaracją ZSRR z dnia 15 kwietnia 1926 r., której nie oprottestowały władze duńskie ani norweskie. Natomiast linię oddzielającą sektory duński i norweski wytyczono po

¹ Zob. szerzej: Oświadczenie rządowe z dnia 3 września 1931 r. w sprawie przystąpienia Polski do traktatu dotyczącego Spitsbergu, podpisane w Paryżu dnia 9 lutego 1920 r. (Dz.U. nr 97 poz. 747); B. H. Toszek, *Prawno-polityczne uwarunkowania sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej norweskich terytoriów zależnych* (cz. I), „Przegląd Politologiczny” 2006, nr 3, s. 10–12.

formalnym ustanowieniu władztwa Norwegii nad wyspą Jan Mayen w dniu 27 lutego 1930 r.² oraz oddaleniu roszczeń terytorialnych tego państwa do wschodniej Grenlandii przez Stały Trybunał Międzynarodowy Ligi Narodów w dniu 5 kwietnia 1933 r.³ Spory dotyczące południowo-zachodniej Grenlandii (między Stanami Zjednoczonymi i Danią) w 1916 r., wysp Archipelagu Arktycznego (między Stanami Zjednoczonymi i Kanadą) w latach 1918–1925, Wyspy Wrangla (między Stanami Zjednoczonymi, Kanadą i ZSRR) w latach 1921–1924 oraz wysp leżących w basenie Morza Barentsa (między Norwegią i ZSRR) w latach 1921–1933, zostały stopniowo rozwiązane:

poprzez bilateralne i multilateralne negocjacje, wzajemne ustępstwa i sprzedaże, jak również w drodze wyroków (...) Trybunału w Hadze, który rozstrzygnął wiele skarg i doprowadził do porozumień w sprawach zasadniczych. Ostatecznie przyjęto zasadę sektorów, w myśl której wszystkie ziemie znane i jeszcze nie odkryte, położone między biegunem północnym a skrajnymi punktami terytoriów, wykreślone linią wzdłuż południków, należą do państw sąsiadujących z Arktyką⁴.

Nieuregulowane pozostały jedynie kwestie zazębienia się sektora amerykańskiego i radzieckiego (obecne rosyjskiego) w pobliżu linii południka 169° długości geograficznej zachodniej (W) oraz przebieg granicy sektorów ZSRR i Norwegii (częściowo tylko ustalony porozumieniem zawartym w Varangerfjord w 1957 r.)⁵. Stabilna sytuacja polityczna w regionie arktycznym zachwiała się dopiero w latach 70. XX w. pod wpływem jednostronnych deklaracji niektórych państw o ustanowieniu 200-milowych wyłącznych stref ekonomicznych na obszarach podbiegunowych. Istnienie tych stref zostało usankcjonowane konwencją Narodów Zjednoczonych o prawie morza z dnia 10 grudnia 1982 r., która przyznała również państwom nadbrzeżnym „suwerenne prawa w odniesieniu do szelfu kontynentalnego w celu badania i eksploatacji jego zasobów naturalnych”⁶ na obszarze 200 mil morskich od granic morza terytorialnego. Roszczenia różnych krajów do wykonywania „suwerennych praw” na tych samych akwenach morskich i obszarach szelfu kontynentalnego stały się zarzewiem nowych sporów, które jednak w większości udało się rozwiązać na podstawie dwustronnych porozumień. W ten sposób ustalono przebieg granic między obszarami znajdującymi się pod zwierzchnictwem kanadyjskim i duńskim (w dniu 17 grudnia 1973 r.), radzieckim (obecnie rosyjskim) i amerykańskim (w dniu 1 lipca 1990 r.) oraz duńskim i norweskim (w dniach 18 grudnia 1995 r., 11 listopada 1997 r. i 20 lutego 2006 r.)⁷. Uregulowanie tych kwestii nie oznaczało jednak zakończenia rywalizacji politycznej na obszarach podbiegunowych, które ponownie stały się obiektem żywego zainteresowania państw „arktycznych” na początku obecnego stulecia. W rezultacie ścierania się interesów amerykańskich, kanadyjskich, duńskich,

² Zob. szerzej: B. H. Toszek, *Prawno-polityczne uwarunkowania sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej norweskich terytoriów zależnych (cz. II)*, „Przegląd Politologiczny” 2007, nr 4, s. 67–68.

³ Zob. szerzej: T. Cieślak, *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Warszawa, 1978, s. 275; B. H. Toszek, *Konstytucyjne podstawy autonomii Grenlandii*, „Zeszyty Bałtyckie”, 2006, nr 1 (5), s. 36.

⁴ K. Łomniewski, J. Zaleski, L. Żmudziński, *Morze Arktyczne*, Warszawa, 1979, s. 327–328.

⁵ Durham University, *Maritime Jurisdiction and Boundaries in the Arctic Region*, Durham, 2008, s. 2.

⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz.U. z 2002 r., nr 59 poz. 543), art. 77 ust. 1.

⁷ Durham University, dz. cyt., s. 2.

norweskich i rosyjskich „wydarzenia toczące się wokół tego regionu [...] nabrały niebywalej dynamiki”⁸, powodując przekształcenie Arktyki w obszar o istotnym znaczeniu w stosunkach międzynarodowych.

Najdłuższy spór terytorialny na Dalekiej Północy wynika z odmiennej interpretacji postanowień konwencji z 1867 r. w sprawie przebiegu linii oddzielającej sektory amerykański i rosyjski. Stany Zjednoczone za zachodnią granicę obszarów podlegających ich zwierzchnictwu uznają bowiem południk 169°W (przecinający Cieśninę Beringa w połowie drogi między czukockim Przylądkiem Dieżniewa i alaskańskim Przylądkiem Księcia Walii). Natomiast Rosja jako wschodni kraniec swojego sektora traktuje linię biegnącą wzdłuż 168°49'30"W od Przylądka Księcia Walii do bieguna północnego⁹. Sytuację skomplikowało dodatkowo utworzenie przez Stany Zjednoczone (w 1983 r.) i ZSRR (w 1984 r.) 200-milowych wyłącznych stref ekonomicznych, których pokrywanie się w okolicach południka 169°W stanowiło źródło potencjalnych nieporozumień w amerykańsko-radzieckich relacjach w końcowym okresie „zimnej wojny”. W rzeczywistości oba państwa ograniczały się do prowadzenia milczącego sporu, unikając wyraźnego deklaratowania swojej suwerenności nad akwenami morskimi i szelfem kontynentalnym między 168°49'30"W i 169°W. Dopiero na mocy porozumienia zawartego w dniu 1 lipca 1990 r. „Związek Radziecki uznał amerykańską jurysdykcję na tym obszarze, w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej [...] na północ od równoleżnika 60°N”¹⁰ (szerokości geograficznej północnej). Jednakże pomimo wymiany not dyplomatycznych potwierdzających obopólną akceptację porozumienia (w 1990 r.), akt ten nie został dotychczas ratyfikowany przez parlament rosyjski. Istniejąca sytuacja nasuwa uzasadnione wątpliwości odnośnie traktowania porozumienia przez władze rosyjskie jako ostatecznej formuły rozwiązania problemu. Otwarta pozostaje także kwestia przynależności terytoriów znajdujących się między 168°49'30"W i 169°W na północ od granicy wyłącznych stref ekonomicznych obu państw.

Przedmiotem sporu międzynarodowego jest również linia oddzielająca wyłączne strefy ekonomiczne Stanów Zjednoczonych i Kanady na Morzu Arktycznym. Kanadyjczycy uznają bowiem za wiążące w tym względzie postanowienia rosyjsko-brytyjskiej konwencji z 1825 r., w której granica między Alaską i Terytorium Północno-Zachodnim (obecnie Terytorium Yukonu) została wytyczona wzdłuż południka 141°W na lądzie oraz „w głąb Oceanu Lodowatego”¹¹. Natomiast Stany Zjednoczone uważają, że skoro ta sprawa nie została uregulowana porozumieniem zawartym bezpośrednio przez władze amerykańskie i kanadyjskie, to zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego, granicą wyłącznych stref ekonomicznych jest mediana, tj. linia przybiegająca przez punkty znajdujące się w równej odległości od wybrzeży obu krajów. Dyskusja dotycząca przynależności akwenów morskich i szelfu kontynentalnego między południ-

⁸ A. Druszczyk, *Arktyka – nowe pole chłodnej rywalizacji?*, <http://www.psz.pl/tekst-15216/Anna-Druszczyk-Arktyka-nowe-pole-chlodnej-rywalizacji>, stan z 30.05.2011 r.

⁹ K. Łomniewski, J. Zaleski, L. Żmudziński, *Morze Arktyczne*, Warszawa, 1979, s. 328.

¹⁰ Durham University, dz. cyt., s. 2.

¹¹ ExploreNorth, *Convention between Great Britain and Russia, 1825*, <http://explorenorth.com/library/history/bl-ruseng1825.htm>, stan z 30.05.2011 r.

kiem 141°W i medianą nie obejmuje tych części sektorów arktycznych, które znajdują się poza granicami wyłącznych stref ekonomicznych. Przyczyną tego stanu rzeczy jest niewielkie zainteresowanie Stanów Zjednoczonych i Kanady możliwościami eksploatacji zasobów naturalnych znajdujących się na obszarach bezpośrednio przylegających do bieguna północnego. W rezultacie oba państwa sprawują zwierzchnictwo nad sektorami jedynie symbolicznie (poza wyłącznymi strefami ekonomicznymi), nie podejmując poważniejszych działań ukierunkowanych na umocnienie swojej pozycji w Arktyce.

W podobnym sporze pozostają również Norwegia i Rosja, których wyłączne strefy ekonomiczne pokrywają się na obszarach leżących na południowy wschód, na wschód i na północ od terytorium objętego postanowieniami „traktatu dotyczącego Spitsbergu” z 1920 r. Uchwalona przez parlament norweski w dniu 17 grudnia 1976 r. jednostronna deklaracja w sprawie ustanowienia 200-milowej wyłącznej strefy ekonomicznej (od dnia 1 stycznia 1977 r.) została przyjęta bez zastrzeżeń przez państwa zachodnie (w tym również Danię i Islandię, których strefy częściowo pokrywały się ze strefą norweską). Natomiast gwałtowny sprzeciw wyraził ZSRR podnosząc, że postanowienia deklaracji godzą w interesy przedsiębiorstw radzieckich prowadzących połowy na południowy wschód od Svalbardu. W trakcie podjętych negocjacji:

Rosjanie przedstawili pogląd, że granica [strefy norweskiej] powinna przebiegać wzdłuż linii prostej biegnącej od zachodniej granicy lądowej Związku Radzieckiego do bieguna północnego, podczas gdy strona norweska postulowała linię mediany¹².

Ostatecznie w dniu 11 stycznia 1978 r. podpisano porozumienie o utworzeniu tzw. „szarej strefy” (*Grey Zone*) o powierzchni 19.475 mil morskich kwadratowych (nm²), w której obie strony mogły sprawować niepodzielną jurysdykcję nad swoimi statkami handlowymi. W skład *Grey Zone* weszła część obszarów podlegających niekwestionowanemu zwierzchnictwu Norwegii (6588 nm²) i ZSRR (817 nm²) oraz większość terytorium spornego (12 070 nm²).

Porozumienie [...] zostało zawarte na okres jednego roku z zastrzeżeniem, że po upływie tego czasu będzie ono przedłużone na następny rok, po ewentualnym wprowadzeniu niezbędnych poprawek¹³.

Do chwili obecnej porozumienie z 1978 r. (przedłużane w kolejnych latach) jest jedynym aktem regulującym kwestię eksploatacji zasobów morskich w miejscu zazębienia się wyłącznych stref ekonomicznych Norwegii i Rosji na południowy wschód od Svalbardu. Nie umożliwia ono jednak rozwiązania problemu przynależności terytorialnej tego obszaru, stanowiąc tylko tymczasową formułę pogodzenia interesów gospodarczych obu państw uczestniczących w sporze. Nie zmieniły się bowiem odmienne stanowiska dotyczące sposobu wytyczenia granicy morskiej (przedstawione podczas rozmów poprzedzających utworzenie *Grey Zone*), które „nadal pozostają przedmiotem negocjacji między resortami spraw zagranicznych Norwegii i Rosji”¹⁴. Te same przesłanki znajdują się u podłoża

¹² The Norwegian Ministry of Fisheries and Coastal Affairs, *The Norwegian Exclusive Economic Zone*, http://www.fisheries.no/management_control/economic_zones/economic_zone.htm, stan z 30.05.2011 r.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

milczącego sporu prowadzonego przez oba państwa w odniesieniu do pokrywających się obszarów wyłącznych stref ekonomicznych na wschód i na północ od Svalbardu.

Spośród bilateralnych sporów arktycznych najostrzejszy przebieg ma „zażarta dysputa Kanady i Danii w sprawie malutkiej¹⁵ [...], niezamieszkałej Wyspy Hansa”¹⁶ leżącej w Kanale Kennedy’ego stanowiącym przedłużenie Cieśniny Naresa, w połowie drogi między Wyspą Ellesmere’a (wchodzącą w skład kanadyjskiej prowincji Nunavut) i Grenlandią (będącą duńskim terytorium zależnym). Granica obszarów podlegających zwierzchnictwu Kanady i Danii została ustalona w wyniku szeregu rozmów przeprowadzonych przez przedstawicieli obu państw w 1973 r. Opierając się na zasadzie mediany wyznaczono 127 punktów granicznych od Cieśniny Davisa do miejsca, w którym Kanał Robesona (będący najdalej na północ wysuniętą częścią Cieśniny Naresa) dochodzi do Morza Lincoln i połączono je liniami prostymi. Linia biegnąca od punktu 122 (leżącego na przecięciu 80°49’2’’W i 66°29’N) do punktu 123 (leżącego na przecięciu 80°49’8’’W i 66°26’3’’N) o długości 875 m przechodzi przez środek Wyspy Hansa. W rezultacie oba państwa traktują ten skrawek lądu jako integralną część swojego terytorium „licząc, że w [...] otoczeniu mogą się znajdować wartościowe zasoby naturalne, obiecujące ich lukratywną eksploatację”¹⁷. Manifestacyjne umieszczenie *Dannebrog*¹⁸ na Wyspie Hansa w latach 1984, 1988, 1995, 2003 i 2004 „zostało formalnie oprostowane przez Kanadę [...] uznając tych kilka skał za swój obszar od 1967 r.”¹⁹. Natomiast oburzenie Duńczyków wywołała decyzja kanadyjskiego ministra obrony narodowej Billa Grahama²⁰, który odwiedził wyspę w połowie lipca 2005 r. W wywiadzie prasowym udzielonym kilka dni później dyrektor departamentu prawnego duńskiego resortu spraw zagranicznych Peter Taksoe-Jensen zapowiedział złożenie protestu dyplomatycznego, wskazując: „uważamy [...] Hans za część terytorium duńskiego [...], a chociaż nie ma ona żadnego gospodarczego i strategicznego znaczenia [...], nie możemy się po prostu jej wyzbyć”²¹. Chcąc uniknąć dalszego zaostrzenia sporu, władze kanadyjskie zaproponowały podjęcie negocjacji w sprawie ostatecznego określenia statusu prawnego całego obszaru leżącego w pobliżu linii mediany, między jej 122 i 123 punktem. Rozmowy prowadzone od września 2005 r. do końca 2006 r. nie przyniosły jednak efektów, ponieważ żadna ze stron nie wyrażała gotowości do jakichkolwiek ustępstw. Co więcej, analiza zdjęć satelitarnych wykonanych w grudniu 2006 r. wykazała, że „linia graniczna biegnie dokładnie przez środek tej [...] wyspy, a nie wzdłuż jej wschodnich wybrzeży, jak przypuszczano wcześniej”²². Pojawienie się tego argumentu utwierdziło Danię w prze-

¹⁵ Powierzchnia Wyspy Hansa to zaledwie 1,3 km².

¹⁶ Canadian Broadcasting Corporation, *Satellite imagery moves Hans Island Boundary: report*, <http://www.cbc.ca/technology/story/2007/07/26/hans-technology.html>, stan z 30.05.2011 r.

¹⁷ Wspólnota Polska, *Wiadomości. Czyj Hans?*, <http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=pwko-40pop>, stan z 30.05.2011 r.

¹⁸ *Dannebrog* to oficjalna nazwa flagi narodowej Danii.

¹⁹ Canadian Broadcasting Corporation, dz. cyt.

²⁰ William „Bill” Carvell Graham był kanadyjskim politykiem liberalnym, zajmował stanowiska ministra spraw zagranicznych w latach 2002–2004 i ministra obrony narodowej w latach 2004–2006.

²¹ Wspólnota Polska, dz. cyt.

²² Canadian Broadcasting Corporation, dz. cyt.

konaniu o słuszności wysuwanych roszczeń, wpływając na usztywnienie stanowiska jej przedstawicieli w kolejnej turze negocjacji z władzami kanadyjskimi, które rozpoczęły się w styczniu 2007 r. W konsekwencji (pomimo wciąż prowadzonych rozmów) kwestia przynależności terytorialnej Wyspy Hansa pozostaje otwarta, stanowiąc negatywny element w generalnie poprawnych stosunkach kanadyjsko-duńskich.

Oprócz konfrontacji z państwami ościennymi w sprawach dotyczących zwierzchnictwa nad określonym obszarem morskim (wyłączną strefą ekonomiczną w okolicach południka 141°W) lub lądowym (Wyspą Hansa), Kanada uczestniczy również w sporze prowadzonym ze społecznością międzynarodową o status prawny „przejścia północno-zachodniego” (Northwest Passage) między wyspami Archipelagu Arktycznego. Kraje prowadzące ożywiony handel morski (w szczególności Stany Zjednoczone oraz większość państw członkowskich Unii Europejskiej) uważają, że Northwest Passage powinno być traktowane jak cieśnina służąca do międzynarodowych przejść tranzytowych w rozumieniu konwencji o prawie morza z 1982 r. W takim przypadku wszystkie statki morskie (i powietrzne) mogłyby korzystać bez przeszkód z wolności nieprzerwanego tranzytu, a uprawnienia władz kanadyjskich ograniczałyby się do egzekwowania przepisów dotyczących bezpieczeństwa żeglugi; przepływu statków wyznaczonymi trasami; zapobiegania, zmniejszania i kontroli zanieczyszczenia; zapobiegania prowadzeniu połowów na obszarze „przejścia”, a także przepisów celnych, skarbowych, imigracyjnych i sanitarnych²³. Natomiast Kanada uznaje sporny obszar za swoje wody wewnętrzne, na których posiada pełną jurysdykcję (m.in. w zakresie wprowadzania ograniczeń i zakazów tranzytowych). Dyskusja dotycząca statusu prawnego Northwest Passage nasiliła się po przepłynięciu między wyspami Archipelagu Arktycznego amerykańskiego tankowca Manhattan w 1970 r. W odpowiedzi Kanada utworzyła 100-milową strefę wzdłuż swojego wybrzeża północnego (w tym również wysp), zastrzegając sobie prawo kontrolowania wszystkich statków znajdujących się na tym obszarze pod względem przestrzegania kanadyjskiego i międzynarodowego prawa o ochronie środowiska naturalnego. Ostatecznie jednak sztywne stanowisko władz amerykańskich uniemożliwiło realizację tej koncepcji. Stany Zjednoczone wychodziły bowiem z założenia, że:

uznanie kanadyjskich roszczeń do wód arktycznych [...] stanowiłoby zagrożenie dla swobody żeglugi, niezbędnej dla utrzymania naszej obecności na morzach całego świata²⁴.

Kolejny incydent miał miejsce w 1985 r., kiedy amerykański lodołamacz Polar Sea zignorował wezwania Kanadyjskiej Straży Przybrzeżnej (Canadian Coast Guard) do zastopowania maszyn i poddania się inspekcji. Spowodowane tym wydarzeniem ochłodzenie stosunków między Stanami Zjednoczonymi i Kanadą skłoniło władze obu państw do zawarcia w 1988 r. tymczasowego porozumienia w sprawie współpracy na obszarze Arktyki. Zgodnie z tym aktem:

amerykańskie lodołamacze [...] mogą przemieszczać się na wodach Archipelagu Arktycznego za wiedzą rządu kanadyjskiego. Porozumienie nie reguluje natomiast

²³ Konwencja Narodów Zjednoczonych..., dz. cyt., art. 42, ust. 1.

²⁴ M. Carnaghan, A. Goody, *Canadian Arctic Sovereignty*, Ottawa, 2006, s. 4.

kwestii statusu prawnego wód [...], co jednak może się zmienić, ponieważ od czasu dokonania ataków terrorystycznych w dniu 11 września 2001 r. Stany Zjednoczone domagają się rozszerzenia swobody przepływu przez kanadyjskie wody arktyczne²⁵.

Dążąc do zapewnienia sobie możliwości kształtowania „północnoamerykańskich standardów bezpieczeństwa”²⁶ niezależnie od stanowiska rządu kanadyjskiego, władze amerykańskie zdecydowały się skierować okręty podwodne US Navy²⁷ z ładunkami nuklearnymi na pokładach do patrolowania akwenów wokół Archipelagu Arktycznego (najprawdopodobniej od jesieni 2005 r.). W odpowiedzi kanadyjska marynarka wojenna przeprowadziła w dniu 9 kwietnia 2006 r. operację pod znamionym kryptonimem Nunaliut, co w indiańskim języku *inuktitut* oznacza „ten teren jest nasz”. Głównym założeniem operacji było wprowadzenie stałych patroli okrętów Canadian Navy²⁸ na północ od równoleżnika 60°N w celu podkreślenia statusu Northwest Passage jako części kanadyjskich wód wewnętrznych²⁹. Kolejnym krokiem było złożenie przez premiera Kanady Stephena Harpera³⁰ w dniach 9 lipca 2007 r. i 10 sierpnia 2007 r. deklaracji w sprawie wydatkowania z budżetu państwa ok. 105 mln dolarów (amerykańskich) na budowę wojskowego ośrodka szkoleniowego w Zatoce Resolute na Wyspie Cornwallisa (74°41'N) oraz portu dla statków o dużej wyporności w opuszczonej kopalni Nanisivik na Wyspie Baffina (73°04'08"N)³¹. W wystąpieniu dotyczącym budowy obiektów wojskowych (z dnia 9 lipca 2007 r.) Harper podkreślił, że:

wybór, przed którym stała Kanada z chwilą zagrożenia jej suwerenności nad obszarami arktycznymi jest bardzo prosty: [...] utrzymać je lub stracić. Bez wątpienia rząd [...] będzie zmierzał do zachowania kanadyjskiej Arktyki, będącej częścią naszej tożsamości narodowej [...], częścią naszej historii i posiadającej ogromne znaczenie dla naszej przyszłości³².

Zapowiedź zwiększenia kanadyjskiej aktywności gospodarczej, politycznej i militarnej na wodach oblewających Archipelag Arktyczny, podobnie jak operacja Nunaliut, nie uczyniła większego wrażenia na władzach amerykańskich. Świadczyła o tym wypowiedź ambasadora Stanów Zjednoczonych w Kanadzie Davida Wilkinsa, który „w wywiadzie udzielonym jednej z kanadyjskich gazet [...] podtrzymał stanowisko swojego rządu w sprawie uznania przejścia północno-zachodniego za cieśninę międzynarodową”³³. W podobnym tonie utrzymana była deklaracja szefów amerykańskiej Straży Przybrzeżnej (US Coast Guard) i US Navy z lipca 2007 r. w sprawie gotowości obu tych formacji do patrolowania Northwest Passage. W konsekwencji status prawny

²⁵ A. Charon, *The Northwest Passage: Is Canada's Sovereignty Floating Away?*, „International Journal”, 2005, nr 3, s. 847.

²⁶ Tamże.

²⁷ US Navy (właśc. United States Navy) – Marynarka Wojenna Stanów Zjednoczonych.

²⁸ Canadian Navy – Kanadyjska Marynarka Wojenna.

²⁹ N. VanderKlippe, *Northwest Passage gets political name change*, „Edmonton Journal”, 2006, nr 99, s. 3.

³⁰ Stephen Harper jest kanadyjskim politykiem konserwatywnym, pełni funkcję premiera Kanady od 2006 r.

³¹ Canadian Broadcasting Corporation, *Harper announces northern deep-sea port, training site*, <http://www.cbc.ca/canada/story/2007/08/10/port-north.html>, stan z 30.05.2011 r.

³² A. Dowd, *Canada plans ships to assert Arctic sovereignty*, <http://www.reuters.com/article/worldNews/idUSN0929956620070709>, stan z 30.05.2011 r.

³³ D. Struck, *Dispute Over NW Passage Revived*, „Washington Post”, 2006, nr 313, s. A18.

„przejścia” nadal pozostaje przedmiotem otwartego sporu ze Stanami Zjednoczonymi oraz milczącego sporu z wieloma innymi państwami, które nie zgadzają się na uznanie tego obszaru za część wewnętrznych wód kanadyjskich. Natomiast o ewentualnym zastrzeżeniu dyskusji prowadzonej wokół tej kwestii zadecyduje przede wszystkim tempo zmian klimatycznych, które:

w ostatnich 30 latach spowodowały zmniejszenie paku lodowego³⁴ o 15–20% w miesiącach letnich [...] pozwalając przypuszczać, że w niedługim czasie [...] przejście północno-zachodnie będzie otwarte dla statków przeznaczonych do normalnej żeglugi [tzn. nie tylko dla lodołamaczy – przyp. B. H. T.] co najmniej w ciągu jednego miesiąca w roku³⁵.

Najpoważniejszy wielostronny spór arktyczny został zapoczątkowany z chwilą złożenia przez władze rosyjskie w dniu 20 grudnia 2001 r. wniosku do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego ONZ, w którym postulowano rozszerzenie formalnego zwierzchnictwa Rosji nad swoim sektorem poza 200-milową wyłączną strefę ekonomiczną aż do Grzbietu Łomonosowa³⁶:

wielkiego pasma górskiego, które ciągnie się na długości blisko 2 tys. km po dnie Morza Arktycznego. Ten podwodny maszyn zaczyna się niedaleko Wyspy Ellesemere’a i Grenlandii, potem biegnie w pobliżu bieguna północnego i dalej w kierunku Syberii. [...] Choć dziś znajduje się pod wodą, dawno temu był fragmentem kontynentu euroazjatyckiego. Oddzielił się jednak od niego blisko 56 mln lat temu i zaczął wędrować w kierunku Ameryki. W tym czasie przysypany został liczącą kilkaset metrów warstwą osadów, w których mogą znajdować się ropa i gaz³⁷.

W przypadku uznania przez społeczność międzynarodową obszaru znajdującego się między rosyjską wyłączną strefą ekonomiczną i Grzbietem Łomonosowa za fragment eurazjatyckiego szelfu kontynentalnego, Rosja automatycznie uzyskaby możliwość samodzielnego eksploatowania jego zasobów (korzystając z przywilejów państwa przybrzeżnego określonych w konwencji o prawie morza z 1982 r.). Tymczasem Komisja Granic Szelfu Kontynentalnego nie zajęła jednoznacznego stanowiska w sprawie wniosku. W trakcie kolejnych spotkań, które odbywały się w okresie od marca 2002 r. do czerwca 2002 r. ustalono jedynie, że obecny stan wiedzy o kształcie dna morskiego nie pozwala na stwierdzenie, czy Grzbiet Łomonosowa rzeczywiście jest częścią szelfu kontynentalnego Eurazji³⁸. Żądania wysunięte przez Rosję zaniepokoiły jednak pozostałe państwa zainteresowane uczestnictwem w eksploatacji zasobów naturalnych obszarów podbiegunowych. Stany Zjednoczone zaczęły rozważać możliwość ratyfikowania kon-

³⁴ Pak lodowy to dryfujący lód, powstający w słonych wodach morskich, których temperatura powierzchni nie przekracza $-1,8^{\circ}\text{C}$.

³⁵ M. Carnaghan, A. Goody, dz. cyt., s. 3.

³⁶ United Nations, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), *Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines. Submissions to the Commission: Submission by Russian Federation*, http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus.htm, stan z 30.05.2011 r.

³⁷ A. Holdys, *Bitwa o Arktykę*, „Gazeta Wyborcza”, 2006, nr 108, s. 7.

³⁸ Zob. szerzej: United Nations, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), *Outer limit...*, dz. cyt.

wencji o prawie morza, ze względu na „możliwość wykorzystania tego instrumentu przy formułowaniu ewentualnych roszczeń terytorialnych do podwodnych obszarów o powierzchni niemal połowy Alaski [...], bogatych w ropę, gaz ziemny oraz hydraty metanu”³⁹. Zwolennikiem ratyfikacji był ówczesny prezydent Stanów Zjednoczonych George Bush⁴⁰, który w przemówieniu wygłoszonym w dniu 15 maja 2007 r. stwierdził, że:

przystąpienie [do konwencji] zabezpieczyłoby interesy narodowe [...], umożliwiło rozszerzenie zwierzchnictwa na morza zewnętrzne i ich zasoby [...], a ponadto stanowiłoby gwarancję udziału w dyskusjach dotyczących spraw o żywotnym znaczeniu dla Stanów Zjednoczonych⁴¹.

Z kolei władze kanadyjskie na początku 2006 r. zapowiedziały wprowadzenie ściślejszego nadzoru nad wodami oblewającymi wyspy Archipelagu Arktycznego poprzez:

skierowanie do służby na tym obszarze nowych okrętów podwodnych [...], zwiększenie liczby patroli przeprowadzanych przez łodołamacze, rozbudowę sieci stacji radiolokacyjnych oraz wdrożenie postępowania mandatowego w stosunku do statków, które nie stosują się do przepisów obowiązujących na kanadyjskich wodach arktycznych⁴².

Ponadto w dniu 1 kwietnia 2006 r. rozpoczęła prace kanadyjsko-duńska ekspedycja naukowa LORITA-1⁴³, której zadaniem było wykazanie przynależności Grzbietu Łomonosowa do północnoamerykańskiego szelfu kontynentalnego. Badania prowadzone przez 33 naukowców (głównie sejsmologów i geologów) do połowy maja 2006 r. nie przyniosły jednak żadnych konkretnych rezultatów, które pozwoliłyby Kanadzie i Danii „rozszerzyć swoje granice na Morzu Arktycznym, [...] kładąc łapę na znajdujących się w nim (i pod nim) surowcach”⁴⁴. Natomiast Norwegia (naśladując Rosję) wystąpiła w dniu 27 listopada 2006 r. do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego o uznanie jej roszczeń do zwierzchnictwa „nad szelfem poza strefą 200 mil morskich [...] na obszarze Rowu Loopa pod Morzem Barentsa, zachodniej części Basenu Nansena pod Oceanem Arktycznym oraz Rowu Bananowego pod Morzem Norweskim”⁴⁵. Wniosek dotyczący terenów o łącznej powierzchni 235 000 km² uzyskał pozytywną opinię Komisji w dniu 13 kwietnia 2007 r., lecz dopiero 2 lata później „Norwegia ogłosiła, że uzyskała od ONZ

³⁹ W. B. Parker, J. H. Byrne, *Sea Changes. Perspectives on Alaska's Future Under the Pending United Nations Convention of the Law of the Sea and the Findings of the United States Commission Report*, Anchorage, 2006, s. 4.

⁴⁰ George Walker Bush był prezydentem Stanów Zjednoczonych w latach 2001–2009.

⁴¹ The White House, *President's Statement on Advancing U.S. Interests in the World's Oceans*, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/05/20070515-2.html>, stan z 30.05.2011 r.

⁴² M. Carnaghan, A. Goody, dz. cyt., s. 9. Zob. szerzej: R. Huebert, *Who Best Defends Our Arctic?*, „The Globe and Mail”, 2006, nr 4, s. A15.

⁴³ Nazwa LORITA-1 stanowi akronim pełnej nazwy ekspedycji: „Test przynależności Grzbietu Łomonosowa” (*Lomonosov Ridge Test of Appurtenance*).

⁴⁴ A. Holdys, dz. cyt., s. 7. Zob. szerzej: Ministry of Science Technology and Innovation, *The Continental Shelf Project. LORITA-1 (Lomonosov Ridge Test of Appurtenance)*, http://a76.dk/expeditions_uk/lorita-1_uk/index.html, stan z 30.05.2011 r.

⁴⁵ United Nations, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), *Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines. Submissions to the Commission: Submission by Norway*, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm, stan z 30.05.2011 r.

prawo powiększenia swojego szelfu kontynentalnego [...] na bardzo pożądanym wodach Arktyki i Morza Barentsa⁷⁴⁶.

W lipcu 2007 r. Rosja postanowiła definitywnie rozstrzygnąć kwestię przynależności geograficznej Grzbietu Łomonosowa, wysyłając w okolice bieguna północnego 6-osobową wyprawę naukową na pokładzie statku badawczego Akademik Fedorow. Po 17 dniach podróży (w dniu 2 sierpnia 2007 r.) ekspedycja dotarła do celu, tj. punktu 90°N. Na dno opuszczono dwie miniaturowe łodzie podwodne MIR-1 i MIR-2, za pośrednictwem których pobrano materiał do badań laboratoryjnych, a także umieszczono rosyjską flagę państwową (wykonaną z tytanu) oraz kapsułę zawierającą przesłanie dla przyszłych pokoleń i emblemat partii „Jedna Rosja” (stanowiącej zaplecze polityczne prezydenta Władimira Putina⁷⁴⁷).

Dla rosyjskich polityków [...] ten fakt stał się powodem do ogłoszenia, że biegun północny i milion kilometrów kwadratowych między nim a rosyjskim wybrzeżem stają się częścią terytorium Rosji. Artur Czilingarow, dowódca wyprawy [...] stwierdził dumnie: Arktyka jest nasza!⁷⁴⁸.

Ekspedycja nie dostarczyła jednak żadnych dowodów potwierdzających przynależność Grzbietu Łomonosowa do eurazjatyckiego szelfu kontynentalnego, toteż społeczność międzynarodowa oceniła ją wyłącznie w kategoriach manifestacji o charakterze politycznym. Już następnego dnia po umieszczeniu rosyjskiej flagi na biegunie północnym Stany Zjednoczone wysłały lodołamacz Healy na Morze Barentsa (oficjalnie w celu zbadania skutków ocieplenia klimatu w tym regionie) oraz zapowiedziały przeznaczenie ok. 100 mln dolarów na remont pozostałych lodołamaczy. Jednakże ogólna „reakcja Waszyngtonu była raczej słaba, co stanowiło wypadkową jego całej polityki arktycznej”⁷⁴⁹, ponieważ wbrew oczekiwaniom prezydenta Busha, *casus* rosyjskiej ekspedycji nie zmienił niechętnego stosunku Senatu do kwestii ratyfikowania konwencji o prawie morza. Z gwałtowną krytyką działań rosyjskich wystąpiły natomiast władze kanadyjskie. W wywiadzie udzielonym w dniu 2 sierpnia 2007 r. krajowej stacji telewizyjnej CTV Channel minister spraw zagranicznych Kanady Peter MacKay⁷⁵⁰ stwierdził: „to już nie jest XV wiek. [...] Nie można po prostu jeździć dookoła świata, umieszczać swoich flag i obejmować ziemi w posiadanie”⁷⁵¹. Tydzień później premier Harper wyruszył w podróż do prowincji Nu-

⁷⁴⁶ Gazeta.pl, *Norwegia uzyskała powiększenie swego szelfu kontynentalnego*, http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80621,6501845,Norwegia_uzyskala_powiekszenie_swego_szelfu_kontynentalnego.html, stan z 30.05.2011 r.

⁷⁴⁷ Władimir Władimirowicz Putin jest politykiem partii „Jedna Rosja” (od 2008 r.), zajmował stanowiska premiera Rosji w latach 1999–2000 i od 2008 r. oraz prezydenta Rosji w latach 2000–2008.

⁷⁴⁸ M. Gabryś, *Wojna o Arktykę*, <http://www.tygodnik2003-2007.onet.pl/1547,1432575,0,dzial.html>, stan z 30.05.2011 r.

⁷⁴⁹ S. M. Yenikeeff, T. F. Krysiak, *The Battle for the Next Energy Frontier: The Russian Polar Expedition and the Frontier of Arctic Hydrocarbons*, http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0807-3.pdf, stan z 30.05.2011 r.

⁷⁵⁰ Peter Gordon MacKay jest kanadyjskim politykiem konserwatywnym, zajmował stanowisko ministra spraw zagranicznych w latach 2006–2007 oraz ministra-kierownika Agencji Rozwoju Kanady Atlantycznej w latach 2006–2010; obecnie pełni funkcję ministra obrony (od 2007 r.).

⁷⁵¹ BBC News, *Russia plants flag under N Pole*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm>, stan z 30.05.2011 r.

navut i Terytorium Północno-Zachodniego, podczas której ogłosił zamiar budowy 2 baz wojskowych (m.in. w Zatoce Resolute) na Archipelagu Arktycznym. Natomiast w dniu 7 sierpnia 2007 r. na wodach Zatoki Frobishera, Cieśniny Hudsona i Cieśniny Davisa rozpoczęły się manewry Canadian Navy (operacja Nanook'07) z udziałem 3 okrętów wojennych oraz ok. 700 żołnierzy.

W ten [...] sposób Kanada dała o sobie przypomnieć w batalii o Arktykę i jej bogate surowce, a jednocześnie pogroziła palcem Rosji, która coraz bardziej zapuszcza się w te tereny⁵².

Z kolei reakcja Danii ograniczyła się do zorganizowania ekspedycji naukowej (złożonej z 40 osób), która wyruszyła w dniu 12 sierpnia 2007 r. na pokładzie szwedzkiego łodołamacza Oden w kierunku bieguna północnego, z zadaniem zgromadzenia dowodów wskazujących na przynależność Grzbietu Łomonosowa do szelfu kontynentalnego Ameryki Północnej. Kierujący wyprawą Christian Marcussen stwierdził wprost, że „badania będą ukierunkowane na dostarczenie argumentów na poparcie roszczeń terytorialnych Danii w Arktyce”⁵³. W podobnym tonie wypowiedział się również duński minister ds. nauki, technologii i rozwoju Helge Sander⁵⁴, podkreślając, że ekspedycja może mieć kluczowe znaczenie dla uznania przez ONZ zwierzchnictwa Danii nad ogromnymi obszarami leżącymi na północ od Grenlandii⁵⁵. Dezaprobata wobec rosyjskich działań politycznych w Arktyce, którą wyraziły w różnych formach władze amerykańskie, kanadyjskie i duńskie, nie znalazła odzwierciedlenia jedynie w Norwegii, co „należy tłumaczyć istnieniem strategicznych relacji gospodarczych między Oslo i Moskwą dotyczących wykorzystania zasobów ropy i gazu”⁵⁶ na Morzu Barentsa⁵⁷.

Pogorszenie stosunków politycznych ze Stanami Zjednoczonymi, Kanadą i Danią, spowodowane działaniami ekspedycji Arktika-2007, skłoniło władze rosyjskie we wrześniu 2007 r. do wydania oświadczenia w sprawie „braku ofensywnych założeń polityki Rosji [...] oraz zamiaru poszanowania szeroko rozumianej suwerenności arktycznej innych państw”⁵⁸. Ponadto z inicjatywy Rosji i Norwegii w dniach 15–16 października 2007 r. odbyło się w Oslo spotkanie wyższych urzędników ministerstw spraw zagranicznych państw przybrzeżnych Morza Arktycznego, które zostało poświęcone m.in. określeniu sposobu rozwiązywania wzajemnych sporów terytorialnych. Ostatecznie podczas konferencji z udziałem szefów różnych resortów Stanów Zjednoczonych, Kanady, Da-

⁵² B. Bajerski, *Kanada wysyła więcej wojska do Arktyki*, <http://www.dziennik.pl/swiat/article49459>, stan z 30.05.2011 r.

⁵³ S. M. Yenikeeff, T. F. Krysiak, dz. cyt., http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0807-3.pdf, stan z 30.05.2011 r.

⁵⁴ Helge Mølsted Sander jest duńskim politykiem liberalnym, zajmował stanowisko ministra ds. nauki, technologii i rozwoju w latach 2001–2010.

⁵⁵ M. Gabryś, *Wojna o Arktykę*, dz. cyt.

⁵⁶ S. M. Yenikeeff, T. F. Krysiak, dz. cyt.

⁵⁷ Zob. szerzej: J. O. Johansen, *Putins Russland – Partner eller utfordrer*, „Sikkerhetspolitisk Bibliotek den Norske Atlanterhavs Komite”, 2003, nr 3, s. 3–27.

⁵⁸ The Hudson Institute Council on Foreign Relations, *A Conversation with Stephen Harper (Rush Transcript)*, http://www.cfr.org/publication/14315/conversation_with_stephen_harper_rush_transcript_federal_news_ser_vices.html, stan z 30.05.2011 r.

nii, Norwegii i Rosji⁵⁹ w dniach 27–29 maja 2008 r. w Ilulissat (na Grenlandii) została ogłoszona wspólna deklaracja, której sygnatariusze postanowili:

rozstrzygać roszczenia wysuwane wobec tych samych obszarów na podstawie przepisów prawa międzynarodowego [...] w szczególności – konwencji o prawie morza, określającej prawa i obowiązki w zakresie zwierzchnictwa nad szelfem kontynentalnym, zapewnienia bezpieczeństwa [...] i swobody żeglugi, prowadzenia badań morskich oraz wykorzystywania mórz do innych celów⁶⁰.

Postanowienia tego dokumentu zostały ocenione przez duńskiego ministra spraw zagranicznych Pera Stiga Møllera⁶¹ jako fundament pokojowego rozwoju obszaru Morza Arktycznego. W oświadczeniu wygłoszonym po zakończeniu konferencji w Ilulissat uznał on deklarację za:

wyraźny sygnał polityczny [...] do całego świata o przyjęciu przez nas odpowiedzialności za sprawy arktyczne. Uzgodniona zasada rozwiązywania wzajemnych sporów w drodze negocjacji [...] powinna doprowadzić do obalenia wszystkich mitów o rzekomo trwającym „wyścigu do bieguna północnego”. Przyjęcie określonych rozwiązań prawnych [...] oraz podjęte zobowiązanie do zacieśniania naszej współpracy [...] w pełni zaspokaja oczekiwania związane z konferencją⁶².

Rzeczywiste znaczenie deklaracji było jednak niewielkie. Jej sygnatariusze ograniczyli się bowiem wyłącznie do wskazania konwencji o prawie morza jako podstawy rozstrzygania sporów terytorialnych, „nie widząc potrzeby tworzenia odrębnego porządku prawnego służącego zarządzaniu Oceanem Arktycznym”⁶³. Takie rozwiązanie budziło jednak wątpliwości, ponieważ cztery spośród pięciu państw reprezentowanych na konferencji w Ilulissat (tj. Kanada, Dania, Norwegia i Rosja) pomimo uprzedniego ratyfikowania konwencji, wielokrotnie prowadziły ze sobą długotrwałe dyskusje dotyczące zwierzchnictwa nad określonymi obszarami lądu, szelfu kontynentalnego lub akwenów morskich.

Obawy dotyczące trwałości deklaracji z Ilulissat potwierdziły się bardzo szybko. Jeszcze pod koniec maja 2008 r. na Alasce rozpoczęły się 12-dniowe ćwiczenia wojskowe (operacja Northern Edge’08) z udziałem kilku okrętów US Navy, 120 samolotów i ok. 5000 żołnierzy. Wydarzenie to sprowokowało rosyjski sztab generalny do ogłoszenia w następnym miesiącu „uściślenia planów bojowego przygotowania jednostek i związków taktycznych tych działów sił i rodzajów wojsk, które mogą być wezwane do

⁵⁹ Uczestnikami konferencji w Ilulissat byli wiceminister spraw zagranicznych (*Deputy Secretary of State*) Stanów Zjednoczonych (John Negrophonte), minister ochrony środowiska Kanady Gary Lunn, ministerowie spraw zagranicznych Danii (Per Stig Møller), Norwegii (Jonas Store) i Rosji (Siergiej Ławrow) oraz premier rządu grenlandzkiego (Hans Enoksen).

⁶⁰ Udenrigsministeriet, *The Ilulissat Declaration*, Copenhagen, 2008, s. 1.

⁶¹ Per Stig Møller jest duńskim politykiem konserwatywnym, zajmował stanowisko ministra ochrony środowiska w latach 1990–1993, ministra spraw zagranicznych w latach 2001–2010, obecnie pełni funkcje ministra kultury (od 2010 r.) oraz ministra ds. wyznaniowych (od 2011 r.).

⁶² Ministry of Foreign Affairs of Denmark (Udenrigsministeriet), *Conference in Ilulissat, Greenland: Landmark Political Declaration on the Future of the Arctic*, <http://www.um.dk/servicemenu/News/Conference-InIlulissatGreenlandLandmarkPoliticalDeclarationOnTheFutureOfTheArctic.htm>, stan z 30.05.2011 r.

⁶³ Udenrigsministeriet, dz. cyt., s. 2.

wykonania zadań bojowych w Arktyce”⁶⁴. Natomiast w dniu 17 września 2008 r. prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew⁶⁵ wygłosił oświadczenie, w którym podkreślił zamiar „spełnienia wszystkich formalności, by wytyczyć zewnętrzną granicę szelfu kontynentalnego”⁶⁶ na wysokości Grzbietu Łomonosowa. Wypowiedź ta wskazywała na ogromną determinację władz rosyjskich w dążeniu do realizacji swoich roszczeń terytorialnych, przy wykorzystaniu wszelkich możliwych instrumentów prawa międzynarodowego. Rosja zamierzała zatem stosować postanowienia konwencji o prawach morza (a tym samym deklaracji z Ilulissat) pod warunkiem, że służyłoby to osiągnięciu jej celów politycznych i gospodarczych. W przeciwnym wypadku wyrażała gotowość podjęcia działań niemieszczących się w granicach tego aktu, nie wykluczając nawet zaakcentowania swojej obecności na obszarach arktycznych za pośrednictwem wojska.

Nie ulega wątpliwości, że zdecydowana większość sporów dotyczących Arktyki ma podłoże ekonomiczne. Zażarte dyskusje prowadzone wokół przynależności terytorialnej pozornie pozbawionych znaczenia akwenów morskich lub skrawków lądu mają w istocie rozstrzygnąć o możliwościach eksploatacji bogactw naturalnych znajdujących się w szelfie kontynentalnym, odławiania żywych zasobów morskich oraz swobodnego korzystania z morskich szlaków handlowych. W miarę zmniejszania się okołobiegunowej pokrywy lodowej, perspektywy stałego wydobywania surowców podmorskich i wykorzystywania dróg wodnych w tym regionie, stają się coraz bardziej prawdopodobne. W efekcie państwa przybrzeżne Morza Arktycznego dążą do zagwarantowania sobie zwierzchnictwa nad coraz większymi obszarami na północ od równoleżnika 60°N. Równocześnie jednak „wyścig do bieguna” powoduje coraz częstsze kolizje interesów, których dotychczas nie udało się rozstrzygnąć w drodze dwustronnych porozumień ani na podstawie norm prawa międzynarodowego. O przyszłości tego obszaru zadecyduje zatem splot czynników klimatycznych, geograficznych, ekonomicznych i politycznych. Natomiast w najbliższym czasie najprawdopodobniej „głównym rozgrywającym kwestie Arktyki pozostanie Rosja”⁶⁷, której metoda stawiania pozostałych państw regionu przed faktami dokonanymi przynosiła dotychczas zadowalające (z jej punktu widzenia) rezultaty. Należy również przypuszczać, że wzajemna rywalizacja Stanów Zjednoczonych, Kanady i Danii na określonych obszarach arktycznych uniemożliwi stworzenie silnego „bloku zachodniego”, który mógłby zdecydowanie przeciwstawić się rosyjskim działaniom. W tej sytuacji jedynym państwem posiadającym odpowiednie zaplecze techniczne i finansowe do podjęcia takiej akcji pozostają Stany Zjednoczone, które jednak nie przejawiają zainteresowania konfrontacją z Rosją.

⁶⁴ TVN24.pl, *Rosyjska armia rusza na Arktykę*, <http://www.tvn24.pl/12691,155487,rosyjska-armia-rusza-na-arktyke,wiadomosc.html>, stan z 30.05.2011 r.

⁶⁵ Dmitrij Anatolijewicz Miedwiediew jest rosyjskim politykiem bezpartyjnym, pełnił funkcje zastępcy szefa administracji rządowej w latach 1999–2000, zastępcy szefa administracji prezydenckiej w latach 2000–2003, szefa administracji prezydenckiej w latach 2003–2005, pierwszego zastępcy premiera Rosji w latach 2005–2008, urząd prezydenta Rosji objął w dniu 7 maja 2008 r.

⁶⁶ B. Bajerski, *Rosja kładzie łapę na Arktyce*, <http://www.dziennik.pl/swiat/article238928>, stan z 30.05.2011 r.

⁶⁷ A. Druszczyk, *Arktyka – nowe pole...*, dz. cyt.

Bibliografia

Bajerski B., *Kanada wysyła więcej wojska do Arktyki*, <http://www.dziennik.pl/swiat/article49459>, stan z 30.05.2011 r.

Bajerski B., *Rosja kładzie łapę na Arktyce*, http://www.dziennik.pl/swiat/article238928/Rosja_kladzie_lape_n_a_Arktyce.html, stan z 30.05.2011 r.

BBC News, *Russia plants flag under N Pole*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm>, stan z 30.05.2011 r.

Canadian Broadcasting Corporation, *Harper announces northern deep-sea port, training site*, <http://www.cbc.ca/canada/story/2007/08/10/port-north.html>, stan z 30.05.2011 r.

Canadian Broadcasting Corporation, *Satellite imagery moves Hans Island Boundary: report*, <http://www.cbc.ca/technology/story/2007/07/26/hans-technology.html>, stan z 30.05.2011 r.

Carnaghan M., Goody A., *Canadian Arctic Sovereignty*, Ottawa, 2006.

Charon A., *The Northwest Passage: Is Canada's Sovereignty Floating Away?*, „International Journal”, 2005, nr 3.

Cieślak T., *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Warszawa, 1978.

Dowd A., *Canada plans ships to assert Arctic sovereignty*, <http://www.reuters.com/article/world-News/idUSN0929956620070709>, stan z 30.05.2011 r.

Druszcz A., *Arktyka – nowe pole chłodnej rywalizacji?*, <http://www.psz.pl/tekst-15216/Anna-Druszcz-Arktyka-nowe-pole-chlodnej-rywalizacji>, stan z 30.05.2011 r.

Durham University, *Maritime Jurisdiction and Boundaries in the Arctic Region*, Durham, 2008.

Explore North, *Convention Between Great Britain and Russia, 1825*, <http://explorenorth.com/library/history/bl-ruseng1825.htm>, stan z 30.05.2011 r.

Gabrys M., *Wojna o Arktykę*, <http://www.tygodnik2003-2007.onet.pl/1547,1432575,0,dzial.html>, stan z 30.05.2011 r.

Gazeta.pl, *Norwegia uzyskała powiększenie swego szelfu kontynentalnego*, http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80621,6501845,Norwegia_uzyskala_powiekszenie_swego_szelfu_kontynentalnego.html, stan z 30.05.2011 r.

Holdys A., *Bitwa o Arktykę*, „Gazeta Wyborcza”, 2006, nr 108.

Huebert R., *Who Best Defends Our Arctic?*, „The Globe and Mail”, 2006, nr 4, s. A15.

Johansen J. O., *Putins Russland – Partner eller utfordrer*, „Sikkerhetspolitisk Bibliotek den Norske Atlanterhavs Komite”, 2003, nr 3.

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz.U. z 2002 r., nr 59 poz. 543, art. 77 ust. 1).

Łomniewski K., Zaleski J., Żmudziński L., *Morze Arktyczne*, Warszawa, 1979.

Ministry of Foreign Affairs of Denmark (Udenrigsministeriet), *Conference in Ilulissat, Greenland: Landmark Political Declaration on the Future of the Arctic*, <http://www.um.dk/service-menu/News/ConferenceInIlulissatGreenlandLandmarkPoliticalDeclarationOnTheFutureOfTheArctic.htm>, stan z 30.05.2011 r.

Ministry of Science Technology and Innovation, *The Continental Shelf Project. LORITA-1 (Lomonosov Ridge Test of Appurtenance)*, http://a76.dk/expeditions_uk/lorita-1_uk/index.html, stan z 30.05.2011 r.

Oświadczenie rządowe z dnia 3 września 1931 r. w sprawie przystąpienia Polski do traktatu dotyczącego Spitsbergu, podpisanego w Paryżu dnia 9 lutego 1920 r. (Dz.U. nr 97 poz. 747).

Parker W. B., Byrne J. H., *Sea Changes. Perspectives on Alaska's Future Under the Pending United Nations Convention of the Law of the Sea and the Findings of the United States Commission Report*, Anchorage, 2006.

Struck D., *Dispute Over NW Passage Revived*, „Washington Post”, 2006, nr 313.

The Hudson Institute Council on Foreign Relations, *A Conversation with Stephen Harper (Rush Transcript)*, http://www.cfr.org/publication/14315/conversation_with_stephen_harper_rush_transcript_federal_news_ser_vices.html, stan z 30.05.2011 r.

The Norwegian Ministry of Fisheries and Coastal Affairs, *The Norwegian Exclusive Economic Zone*, http://www.fisheries.no/management_control/economic_zones/economic_zone.htm, stan z 30.05.2011 r.

The White House, *President's Statement on Advancing U.S. Interests in the World's Oceans*, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/05/20070515-2.html>, stan z 30.05.2011 r.

Toszek B. H., *Konstytucyjne podstawy autonomii Grenlandii*, „Zeszyty Bałtyckie”, 2006, nr 1 (5).

Toszek B. H., *Prawno-polityczne uwarunkowania sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej norweskich terytoriów zależnych (cz. I)*, „Przegląd Politologiczny”, 2006, nr 3.

Toszek B. H., *Prawno-polityczne uwarunkowania sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej norweskich terytoriów zależnych (cz. II)*, „Przegląd Politologiczny”, 2007, nr 4.

TVN24.pl, *Rosyjska armia rusza na Arktykę*, <http://www.tvn24.pl/12691,155487,,rosyjska-armia-rusza-na-arktyke>, stan z 30.05.2011 r.

Udenrigsministeriet, *The Ilulissat Declaration*, Copenhagen, 2008.

United Nations, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), *Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines. Submissions to the Commission: Submission by Norway*, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm, stan z 30.05.2011 r.

United Nations, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), *Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines. Submissions to the Commission: Submission by Russian Federation*, http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus.htm, stan z 30.05.2011 r.

VanderKlippe N., *Northwest Passage gets political name change*, „Edmonton Journal”, 2006, nr 99.

Wspólnota Polska, *Wiadomości. Czyj Hans?*, <http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=pwko40pop>, stan z 30.05.2011 r.

Yenikeyeff S. M., Krysiak T. F., *The Battle for the Next Energy Frontier: The Russian Polar Expedition and the Frontier of Arctic Hydrocarbons*, http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0807-3.pdf, stan z 30.05.2011 r.